

birokratije, Novi oblici birokratije, Birokratija u privrednim i političkim organizacijama, Prevažilaženje birokratije i birokratizma i Između birokratije i slobode.

U prvom dijelu knjige (prve tri glave) autor daje (vrlo neodređeno) određenje pojma birokracije (»birokratija je realan društveni odnos«!) upozorava na neophodnu distinkciju između pojmova birokracija i birokratizam, razmatra odnos birokracije i tehnokracije te istražuje povijesne, klasne i društvene korjene birokracije. Pritom posebno analizira izmjenjenu, naraslu funkciju države u suvremenom društvu te metamorfozu etatizma (klasični-revolucionarni), kao uzroke birokratskih tendencija.

Četvrta glava obrađuje teme: Proturječnosti etatizma i samoupravljanja, Od etatizma ka samoupravljanju i Političko grupašenje. Iako se na ovu posljednju temu osvrće bez ozbiljnijih pretenzija, to je vrijedno zabilježiti već i zbog pokušaja da se o političkom grupašenju progovori u okvirima znanstvenog rada i u ovom kontekstu.

Peta glava je u izvjesnom smislu okončnica cjelokupne dizertacije jer tu autor razmatra suštinu i pojavne oblike »samoupravne birokracije«. Na žalost, zadržavajući se u okvirima već poznatih stavova o birokraciji i raspodjeli, neposrednim proizvođačima i administraciji, direktorima itd. V. Četković svoja razmatranja zadržava u okvirima dobrog političkog komentara. Interesantna je analiza birokratizacije društvenopolitičkih organizacija.

Završna razmatranja (šesta i sedma glava) posvećena su traženju puteva debirokratizacije društva. Ukazujući na iluzornost ideja o mogućnosti »obračuna sa birokratijom« autor veže sudbinu birokracije uz sudbinu vlasti, a rješenje vidi u razvoju proizvodnih snaga i samoupravnih proizvodnih odnosa. Društvo bez birokracije može biti isključivo samoupravno društvo koje se organizira, proizvodi i reproducira bez vlasti te birokracije.

Odlučivši se na istraživanje birokracije u procesu negiranja i prevladavanja etatizma i suprostavljanja samoupravnih proizvodnih odnosa, autor nije najuspješnije izbjegao neke slabosti koje je u uvodu sam naznačio. Iako serioznost pristupa sugerira prihvaćanje poznatih i prihvaćenih ocjena (konkretno o birokraciji) u tome ne valja pretjerati. Zbog toga studija o suvremenoj birokraciji,

iako ambiciozno koncipirana, može ostati više uspješan i sistematiziran pregled uglavnom poznatih stavova o temama koje autor otvara, a manje svjež pristup temi u kojoj šablona ima već suviše.

Zdravko Dujmović

Grupa autora

IZAZOV KIBERNETICI

*Centar za društvene djelatnosti omladine RK SOH Zagreb, 1971. god.
Edicija: Pogled u suvremenost*

Grupa svjetski priznatih stručnjaka na čelu sa Georgesom R. Boulangerom, profesorom sveučilišta u Bruxellesu i predsjednikom Međunarodnog udruženja za kibernetiku, objavila je 1968. godine LE DOSSIER DE LA CYBERNETIQUE, knjigu koja predstavlja uspio pokušaj da se, zadržavajući primjerenu serioznost, na interesantan i razumljiv način progovori o kibernetici, njenim dostignućima i domašajima i skine veo tajanstvenosti sa te »znanosti o robotima« (Boulanger).

Knjiga sadrži priloge slijedećih autora: Georges R. Boulanger: Što je kibernetika, Leon Delpech: Norbert Wiener, stvoritelj kibernetike, Abraham A. Moles: Objekt, metoda i aksiomatika kibernetike, Josse Lemaire: Varijacije o temi kibernetička misao, Jacques Sauvann: Umjetna inteligencija, mit ili stvarnost, Max Euwe: Automat koji igra šah, Robert J. Van Egten: Automacija i kibernetika, Gordon A. Pask: Strojevi koji uče, Leon Ectori: Inteligencija, instinkt i kibernetika, Henri Laborit: Kibernetika i ljudski stroj, Etienne Vermeersch: Projekt umjetnog čovjeka, Aldo Masturzo: Kibernetička medicina, Henri Janne: Čovjek, društvo i kibernetika, Georges R. Boulanger: Kibernetička pedagogija, Michael P. Philpott: Kibernetika i umjetnost, Helmar Frank: Kibernetika i filozofija, Louis Verschraeghen: Perspektive budućnosti.

Uvodni članak pod naslovom »Kibernetičko gledište«, za hrvatsko izdanje knjige, napisao je Juraj Božičević.

Norbert Wiener je učinio pionirski korak objavljujući u Parizu (1948. god.) svoje kapitalno djelo CYBERNETICS i utemeljio novu znanost koja je od tada

do danas postala ne samo sastavni dio gotovo svake znanstvene discipline već i jedan od ključeva budućnosti. Tvrdnja G. Boulanger da »ne postoji vjerojatno ni jedno područje mišljenja ili materijalne aktivnosti čovjeka za koja bismo mogli reći da kibernetika neće prije ili kasnije u nejemu zaigrati neku ulogu«, sve više se uobičava.

Spomenut ćemo ovdje samo dva područja kibernetičke ekspanzije. Hoće li kibernetičarima uspjeti da proizvedu »umjetnog čovjeka« i može li se kibernetičkim metodama upravljati globalnim društvenim sustavima.

Za nas pomalo kataklizmička dilema »čovjek ili robot« ima za kibernetičare sasvim drugačiji prizvuk i neposredniji smisao.

Bez pretenzija da oživotvore židovsku legendu o Golemu — čovjeku stvorenom magijom, kibernetičari su, istražujući granice između tehnike i biologije, uspjeli da konstruiraju umjetne životinje (»elektroničke kornjače« Greya Waltera), koje oponašaju više funkcija mozga, pa i matematički dokažu (John Von Neumann) mogućnost vlastitog razmnožavanja strojeva. U tom kontekstu ne treba da zvuči zlurado niti tvrdnja da je i ljudski zametak zapravo poruka (informacija), kromosomna poruka koju prenose geni (Louis Verschraegen).

Više rasprava posvećeno je ulozi kibernetike u društvenim znanostima. Već G. Boulanger i L. Delpech najavljuju u svojim prilogima značajnu, zapravo presudnu ulogu kibernetike u razvoju društvenih znanosti, a G. Boulanger, M. Phi-

lippet i H. Frank razmatraju ulogu i perspektive kibernetike u pedagogiji, umjetnosti i filozofiji.

A. A. Moles vidi nove perspektive sociometrije u izradi kibernetičkih modela međuljudskih odnosa, no svakako je najinteresantnija rasprava o toj temi koju je objavio H. Janne. Razlikujući klasične, mehaničke sustave i organske sustave, u koje ubraja i društveni sustav, on se zalaže za konstruiranje kibernetičkog modela globalnog društva. Takav model predstavljao bi dragocjenu zamjenu eksperimentalnom pristupu koji je neostvariv kod globalnih društvenih sustava, a s vremenom bi se usavršavao i osiguravao bi izgradnju stabilnog društva s društvenim mehanizmima koji se objektivno mogu nadzirati. Istovremeno »bilo bi to učvršćenje i ozakonjenje društvenih struktura (»režima«), takvih što objektivno postoje u trenutku u kojem započinje kibernetička primjena.«

Svjestan slabosti takve »znanstvene stabilizacije utvrđenog reda« autor, tražeći kompromis između kibernetičke evolucije društva i revolucionarne akcije, završava svoja razmišljanja uvjerenjem da »...kibernetika kao takva ne bi mogla doći na mjesto politike, a da ne postane sredstvo kondicioniranja čovječanstva i ne nametne mu globalno otuđenje. Naprotiv, kao političko oruđe mogla bi iznijeti na vidjelo istinske ciljeve sustava, usavršiti ih, rastjeravši njihove kontradikcije i nesavršenosti, pripremiti konačno alternative, bile one i revolucionarne, za ono što se u njima pokazuje kao društveno neprihvatljivo.«

Zdravko Dujmović